

УДК 791.61:061.1(477):930.253

**«ВІДДАТИ НАКАЗ ПРО ПРИПИНЕННЯ
САМОСТІЙНОГО ІСНУВАННЯ ВУФКУ...»
(матеріали й документи з історії підпорядкування
української кінематографії союзному центру)**

Роман Росляк

У статті проаналізовано передумови та процес утрати українською кінематографією автономії в 1930 році. До наукового обігу введено комплекс матеріалів і документів з означеного питання.

Ключові слова: автономія, ВУФКУ, «Українфільм», «Союзкіно».

В статье анализируются предпосылки и процесс потери украинской кинематографией автономии в 1930 году. В научный оборот вводится комплекс материалов и документов по данному вопросу.

Ключевые слова: автономия, ВУФКУ, «Украинфильм», «Союзкино».

The premises and the loss of the Ukrainian cinematography autonomy in 1930 are analyzed in the article. The complex of materials and documents on the declared question is put into scientific use.

Keywords: autonomy, VUFKU, Ukrainfilm, Soiuzkino.

Серед недостатньо вивчених сторінок історії українського кіно події кінця 1920-х – початку 1930-х років, коли розпочалися процеси підпорядкування вітчизняної кінематографії союзному центру, посідають, безсумнівно, важливе місце. Однак актуальність дослідження цієї проблеми не обмежена суто теоретичним аспектом (аналіз трансформаційних процесів, які відбувалися в цей час у кіногалузі, щоб заповнити в такий спосіб «білу пляму» в історії «десятої музи»), а має також практичну складову. Ідеться про використання минулого досвіду державної політики (не лише позитивного, але й негативного) у сучасному кінопроцесі. До того ж попередні роки, коли вітчизняна кіногалузь перебувала в перманентній кризі, з усією очевидністю продемонстрували необхідність кардинальних змін у державній політиці.

Окремі аспекти трансформаційних процесів в українській кінематографії кінця 1920-х – початку 1930-х років знайшли своє висвітлення в працях науковців радянської (Ю. Горячев [1]) і пострадянської доби (О. Кузюк [2], Є. Марголіт [4], Р. Рос-

ляк [6] та ін.). Однак про створення цілісної і комплексної картини вести мову ще зарано. А це у свою чергу додатково переконає в актуальності обраної теми.

Мета публікації – окреслити передумови та проаналізувати перебіг подій з підпорядкування української кінематографії союзному центру, а також увести до наукового обігу комплекс матеріалів і документів з означеного питання.

У 1920-х роках (особливо в другій половині) українська кінематографія розвивалася швидкими темпами. Цей період небезпідставно вважають її «золотим віком»: кількісно та якісно зросло кіновиробництво (питома частка українських фільмів сягала 40 % від загальносоюзної, розпочався експорт кінокартин). Тоді в кіномистецтві прийшли такі особистості, як О. Довженко, І. Кавалерідзе та інші, твори яких стали надбанням світового кінематографа.

Такі здобутки українського кіно були не випадковими. Позитивно на цьому процесі позначилася насамперед нова економічна політика (НЕП), що прийшла на зміну «воєнному комунізму» і мала на меті

РОМАН РОСЛЯК. «ВІДДАТИ НАКАЗ ПРО ПРИПИНЕННЯ САМОСТІЙНОГО ІСНУВАННЯ ВУФКУ...»

відбудувати народне господарство з подальшим переходом до соціалізму. Подібні завдання стояли й перед вітчизняною кіногалуззю.

Навесні 1922 року було створено Всеукраїнське фотокіноуправління (далі – ВУФКУ). Держава не мала коштів на відбудову кінопромисловості, тому переадресувала вирішення цієї проблеми новоствореній кіноінституції, надавши їй статус госпрозрахункової. Кіновідомство, залишаючись державною організацією, водночас отримало певну економічну самостійність і діяло на принципах рентабельності та самокупності.

Для успішного виконання визначених завдань держава також делегувала ВУФКУ монопольне право на всі галузі кінематографії: виробництво, прокат, демонстрування, закупівлю та збут кінопродукції тощо. У комплексі з відносною економічною свободою державна монополія сприяла відродженню й розвитку вітчизняної кіногалузі.

Важливим чинником, що також сприяв розвитку українського кіно в 1920-х роках, був його автономний статус. ВУФКУ підпорядковувалося Народному комісаріату освіти УСРР, що уможливлювало визначення оптимальних шляхів розвитку кіногалузі (виходячи, природно, з тогочасних реалій).

Безперечно, такий статус зовсім не задовольняв союзне керівництво. Однак поки в Кремлі тривала внутрішньопартійна боротьба, а її учасники чекали підтримки від українських комуністів, до якихось кардинальних кроків щодо зміни державної політики не вдавалися. Хоча певні спроби в цьому напрямі відбувалися.

Наприклад, російський нарком освіти А. Луначарський 21 вересня 1927 року опублікував у «Красной газете» («Червона газета») статтю «Перед партийным киносовещанием» («Перед партійною кінонарадою»), у якій висловив незадоволення напруженими стосунками між українською та російською кінематографіями. Обґрунтував він їх, зокрема, історією з «Броненосцем “Потьомкіним”», якого німецький глядач побачив раніше, ніж український.

А. Луначарський закликав вирішити проблему «тільки шляхом чіткої установки принципів нашої кінематографії, <...> шляхом встановлення деякої єдності управління всієї союзної кінематографії...» * [3, с. 97].

А. Луначарський не був самотнім у цьому питанні. Серед прихильників централізації кінематографії були й такі провідні кінорежисери радянської епохи, як Г. Александров, Г. Козинцев, Л. Трауберг, О. Попов, В. Пудовкін, А. Роом, С. Юткевич та С. Ейзенштейн. У своєму колективному листі-зверненні (його ініціатором виступив С. Ейзенштейн) до першої Всесоюзної партійної кінонаради (Москва, березень 1928 р.) вони зауважили на відсутності планового ідеологічного керівництва кінематографією та запропонували створити «авторитетний орган, що планує продукцію кінопромисловості». Установа мала бути політичною і культурною, безпосередньо пов'язаною із ЦК ВКП(б): «Отже, повинен бути створений орган безпосередньо при Агітпропі ЦК, що організовано ставить перед виробничими організаціями вичерпні завдання політичного і культурного порядку» [4]. Іронія долі: усі згадані особи були безпартійними, тому їх навіть не запросили на нараду!

І хоча 1928 року українську кінематографію ще вдалося захистити, багатьом було зрозуміло, що такий стан справ триватиме недовго. Не минуло й двох років, як ситуація в кінематографії зазнала кардинальних змін.

13 лютого 1930 року Рада народних комісарів СРСР ухвалила постанову «Про утворення загальносоюзного об'єднання кінофотопромисловості». Відповідно до постанови у складі Вищої ради народного господарства (далі – ВРНГ) СРСР створили інституцію, у якій зосередили виробництво кінофотоапаратури, фотокіноприладдя, матеріалів, кінофільмів, їхній прокат й експлуатацію; ВРНГ доручили сформувати точний перелік усіх підприємств

* Тут і далі переклад з російської мови Романа Росляка. – Ред.

АРХІВИ

та організацій, що мали ввійти до складу об'єднання [5].

11 травня 1930 року Рада праці й оборони СРСР ухвалила постанову «Основні положення статуту Загальносоюзного об'єднання кінофотопромисловості», що проголошувала створення у складі загальносоюзного об'єднання кінотрестів, які прийшли на зміну республіканським кіноорганізаціям. Принципово: кінотрести були позбавлені функцій виробництва фільмів, права здійснення імпортно-експортних операцій. Їхню діяльність обмежили організацією кіномережі, прокатом фільмів, експлуатацією кіноустановок. Усі кінофабрики (за винятком Київської й Одеської) були підпорядковані безпосередньо загальносоюзному центру [ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 174, арк. 434]. Тобто для України ще зробили виняток.

Ґрунтуючись на вищеназваних нормативно-правових актах, 21 травня 1930 року Президія ВРНГ СРСР на своєму засіданні створила Державне всесоюзне кінофотооб'єднання «Союзкіно», яке зобов'язало розпочати в терміновому порядку приймання кіномайна й капіталів [ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 199, арк. 728]. Активний процес інкорпорації республіканських кінематографій (у тому числі й української) тривав до створення загальносоюзного центру.

На початку червня голова Правління «Союзкіно» М. Рютін у листі до керівника української кінематографії І. Воробйова вже вимагав віддати наказ про припинення самостійного функціонування ВУФКУ та проведення низки заходів щодо його підпорядкування [ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 199, арк. 700–700 зв.].

Водночас розпочалася робота з розробки статуту нової української кіноорганізації. Попереднє затвердження проекту статуту тресту «Українфільм» відбулося на

засіданні Правління «Союзкіно» 28 червня 1930 року [ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 199, арк. 721]. Здійснити всі необхідні процедури щодо затвердження статуту вимагало й керівництво українського кіновідомства, оскільки затягування процесу значно ускладнювало роботу кіногалузі.

Однак минуло понад чотири місяці, і лише 9 листопада 1930 року статут Державного українського тресту кінопромисловості «Українфільм» (що прийшов на зміну ВУФКУ) затвердили на засіданні Президії ВРНГ СРСР.

Жодних надій на автономію документ не залишав. У статуті чітко прописали положення про те, що трест «Українфільм» перебуває у віданні ВРНГ СРСР і входить до складу кінофотооб'єднання «Союзкіно». Останнє, відповідно, і призначало керівництво «Українфільму». За Народним комісаріатом освіти УСРР формально залишили керівництво художньо-ідеологічною роботою тресту, яке, утім, мало здійснюватися спільно з Правлінням «Союзкіно» [ЦДАВО України, ф. 1, оп. 6, од. зб. 1114, арк. 3–5 зв.].

Таким чином, українську кінематографію фактично вилучили з національної культури, змусили працювати на загальносоюзні інтереси. Наступила інша ера, характерними ознаками якої стали невпинне скорочення виробництва фільмів, позбавлення права безпосередніх контактів із зарубіжними кіноорганізаціями й монополії прокату, а також знищення внаслідок репресій значної кількості українських кіномитців.

1930 рік став переломним моментом в історії українського кіно. Проте формування централізованої моделі управління всім радянським кінематографом лише розпочалося. Тому не менш актуальним є вивчення державної політики в галузі кіно впродовж наступних років.

***

РОМАН РОСЛЯК. «ВІДДАТИ НАКАЗ ПРО ПРИПИНЕННЯ САМОСТІЙНОГО ІСНУВАННЯ ВУФКУ...»

Постанова Ради Народних Комісарів СРСР
«Про утворення загальносоюзного об'єднання кінофотопромисловості»
13 лютого 1930 р., м. Москва

Рада Народних Комісарів Союзу РСР постановляє:

1. Зформувані у віданні Найвищої Ради Народного Господарства Союзу РСР загальносоюзне об'єднання кінофотопромисловості. В об'єднанні має бути зосереджена вся справа виробництва кінофотоапаратури (здіймальної, проєкційної, світильної та ін.), фотокіноприладдя й матеріялів (плівок, платівок, паперу, фотохімікалій тощо), а також вся справа виробництва кінокартин, їх прокату й експлуатації.

2. Доручити Найвищій Раді Народного Господарства Союзу РСР у 20-денний реченець подати до Ради Праці й Оборони:

а) точний перелік усіх підприємств та організацій, що мають увійти до складу об'єднання;

б) погоджені з президією Кінокомітету при Раді Народних Комісарів Союзу РСР основні засади статуту об'єднання.

У цих засадах треба передбачити:

а) щоб були забезпечені в об'єднанні культурно-національні інтереси окремих союзних та автономних республік;

б) щоб було організовано в складі об'єднання раду з участю представників цих республік, професійних спілок та інших громадських організацій.

3. Визнаючи, що діяльність об'єднання може розвинути тільки під умовою, що воно організує в найкоротший реченець виробництво кіноплівки, а також кіно- й фотоапаратури, запропонувати Найвищій Раді Народного Господарства Союзу РСР подати в місячний реченець до Ради Праці й Оборони конкретний плян розгортання цього виробництва.

Заст[упник] голови РНК Союзу РСР В. Шмідт

Керівничий справ РНК Союзу РСР і РПО М. Горбунов

Москва – Кремль.

13 лютого 1930 р.

*Збірник законів та наказів Робітничо-селянського уряду
Союзу Радянських Соціалістичних Республік. – 1930. –
Відділ перший. – № 15 [18 берез.]. – С. 298.*

***

Постанова Ради Праці й Оборони СРСР «Основні положення статуту
Загальносоюзного об'єднання кінофотопромисловості»
11 травня 1930 р., м. Москва

Копія

Пр. СТО № 22/475 п 15 пр.

от « » мая 1930 г.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ СОВЕТА ТРУДА И ОБОРОНЫ

Основные положения устава Общесоюзного объединения кинофотопромышленности
(протокольнo)

Совет Труда и Оборонь ПОСТАНОВЛЯЕТ:

1. Для организации киносети, проката кинокартин и эксплуатации киноустановок в составе Общесоюзного объединения кинофотопромышленности на территории УССР, БССР, ЗСФСР и Средней Азии образуются кинотресты общесоюзного значения.

2. На территории РСФСР эти задачи исполняются:

а) непосредственно Объединением;

АРХИВІ

б) кинопредприятием «Востоккино», которое преобразуется в трест общесоюзного значения и включается в состав Объединения.

3. За кинотрестом общесоюзного значения на территории УСРР, кроме функций по прокату и эксплуатации кинофильм, сохранить производственные функции, для чего подчинить ему Киевскую и Одесскую кинофабрики.

4. На образованный согласно постановлению СНК СССР от 13 февраля 1930 г. (пр. 7/333 п. 5 пр.) Совет Объединения возлагается разработка и утверждение планов производства кинокартин национальной тематики, содействие подготовке национальных кадров для кино и установление тесной связи Объединения с культурными организациями союзных и автономных республик.

5. Все государственные кинофабрики, за исключением Киевской и Одесской кинофабрик, входят в состав Объединения непосредственно.

На кинофабриках организуются художественные политические советы, осуществляющие художественно-идеологическое руководство производством кинокартин. Состав советов определяется Объединением совместно с наркомпросами соответствующих союзных республик.

6. Признать трест оптико-механического производства – ТОМП – предприятием общесоюзного значения и включить его в состав Фотокинообъединения.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ СОВЕТА ТРУДА И ОБОРОНЫ – А. И. РЫКОВ

УПРАВДЕЛАМИ СНК СССР И СТО – Н. ГОРБУНОВ

СЕКРЕТАРЬ СОВЕТА ТРУДА И ОБОРОНЫ – Н. МАТВЕЕВА

Москва – Кремль.

11.V.1930 г.

Копия верна:

Секретарь юрид[ической] части «СОЮЗКИНО» (Підпис)

ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 174, арк. 434.

Типографський примірник. Копія.

***

Витяг з протоколу № 11 засідання Президії ВРНГ СРСР

21 травня 1930 р., м. Москва

Копия

Правовой отдел, Главучраспред, всем секторам, ПТЭУ, Бюро кодификации,

Машинное объединение ВТОМП, «Союзкино», ВТОМП

ВЫПИСКА

из протокола № 11 заседания Президиума ВСНХ СССР

от 21 мая 1930 г.

п. 964

СЛУШАЛИ: О Всесоюзном кинофотообъединении.

ПОСТАНОВИЛИ: 1. На основании постановления СНК СССР от 13.II.30 г. (прот. № 7/333 п. 5 пр.) учредить Государственное всесоюзное кинофотообъединение – «СОЮЗКИНО».

2. Устав «СОЮЗКИНО» утвердить в приложенной редакции ¹.

3. Предложить «СОЮЗКИНО» немедленно приступить к приемке предприятий, капиталов и др[угого] имущества, подлежащего включению в состав Объединения согласно указанному постановлению СНК СССР от 13.II.30 г. и СТО от 11.V.30 г., и таковую приемку произвести в порядке правил приказа по ВСНХ № 1050 от 20.III.1930 г. ²

4. Во изменение постановления Президиума ВСНХ от 28.III.30 г. (пр. № 7) Всесоюзный трест оптико-механической промышленности ВТОМП изъять из состава Машинообъе-

РОМАН РОСЛЯК. «ВІДДАТИ НАКАЗ ПРО ПРИПИНЕННЯ САМОСТІЙНОГО ІСНУВАННЯ ВУФКУ...»

динения и включить в состав «СОЮЗКИНО», в соответствии с чем внести необходимые исправления в устав этого треста.

5. Уставный капитал «СОЮЗКИНО» определить ориентировочно в сумме сорок миллионов рублей. Точный размер уставного капитала Объединения определить и включить в устав по согласованию с НКФ СССР.

Утверждено 21.V.1930 г.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ВСНХ СССР – В. Куйбышев

СЕКРЕТАРЬ ПРЕЗИДИУМА ВСНХ – Экгауз

Верно – Павлов

Верно –

Секретарь юрчасти «Союзкино» (Підпис)

ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 199, арк. 728.

Типографський примірник. Копія.

***

**Лист голови Правління Всесоюзного державного кінофотооб'єднання «Союзкіно»
М. М. Рютіна і завідувача юридичної частини
до голови Правління ВУФКУ І. О. Воробйова про розробку статуту
кінотресту загальносоюзного значення
1 червня 1930 р., м. Москва**

В ПРАВЛЕНИЕ ВУФКУ

тов. ВОРОБЬЕВУ

Правление «Союзкино» предлагает Вам разработать и представить ему, по возможности, не позднее 5.VI с. г. проект устава кинотреста общесоюзного значения по производству, прокату и эксплуатации картин в УССР согласно постановления СТО от 11.V с. г.

ПРЕД[СЕДАТЕЛЬ] ПРАВЛЕНИЯ «СОЮЗКИНО» (Підпис) [М. Рютин]

ЗАВ[ЕДУЮЩИЙ] ЮРИД[ИЧЕСКОЙ] ЧАСТЬЮ (Підпис)

ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 199, арк. 696.

Машинопис. Оригінал.

***

**Лист голови Правління Всесоюзного державного кінофотооб'єднання «Союзкіно»
М. М. Рютіна і завідувача фінансового відділу до голови Правління ВУФКУ
І. О. Воробйова про проведення заходів щодо переходу ВУФКУ
в підпорядкування «Союзкіно»
6 червня 1930 р., м. Москва**

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ПРАВЛЕНИЯ
ВСЕУКРАИНСКОГО ФОТОКИНОУПРАВЛЕНИЯ ВУФКУ

На основании постановления СНК СССР от 13/II.30, СТО от 11/V.30 и Президиума ВСНХ СССР от 21/V.30 г. об учреждении Гос[ударственного] всесоюзного кинофотообъединения «СОЮЗКИНО» вверенное Вам предприятие подлежит передаче в состав «СОЮЗКИНО» в качестве Всесоюзного треста по производству, прокату и эксплуатации кинофильм «Украинкино».

Для предварительного руководства сообщается следующее:

1. Отдать приказ о прекращении самостоятельного существования Всеукраинского фотокиноуправления ВУФКУ и передаче его на ходу со всем активом и пассивом в со-

АРХІВИ

став «Союзкино» в качестве Всесоюзного треста по производству, прокату и эксплуатации кинофильм «Украинкино».

Принять меры к своевременному об этом оповещению в печати, изготовлению бланков и печати, оформлению банковских требований (представить устав, образцы подписей), замене выданных доверенностей и проведению прочих необходимых мероприятий, вытекающих из перехода в «Союзкино» и обеспечивающих бесперебойную работу предприятия в составе последнего. Указать в приказе, что весь обслуживающий персонал предприятия в целом автоматически перечисляется на дальнейшую работу в составе «Союзкино».

2. На основании постановления Правления «Союзкино» от 28/V.30 о назначении Вас председателем упомянутого треста Вам, одновременно с отдачей вышеупомянутого приказа, надлежит немедленно принять ВУФКУ в целом в ведение «Союзкино» по балансу на 1/X.29 в порядке правил приказа по ВСНХ СССР № 1050 от 20/III.30. Одновременно с активом и пассивом Вам надлежит принять: утвержденные для предприятия промфинплан и контрольные цифры на 1929/30 [операционный] год, лимиты по капитальному строительству, его финансирование, оборотные средства по всем источникам, банковый кредит и все обязательства перед союзным бюджетом и ЦИК, действующие договоры к выполнению в 1929/30 [операционном] году с оставлением на местах их нахождения и выполнения (без производства на них передаточных надписей), неисчерпанные импортные лицензии и заявки, равно договоры и заказы на поставку продукции предприятия.

3. Факт передачи не вносит никаких изменений в порядок счетных записей на предприятиях. Таковые продолжают в тех же книгах и карточках порядком, установленным до момента передачи. Однако Вам надлежит отдать распоряжение по бухгалтериям предприятий, имеющим самостоятельный баланс, о том, чтобы на день получения ими В[ашего] приказа, упомянутого в п. 1, т. е. на день фактической передачи предприятия в ведение «Союзкино», ими был составлен надлежаще оформленный акт состояния у них счетных записей по всем книгам и картотекам и подробная опись имеющихся на тот же день, но бухгалтерски необработанных счетных документов. Упомянутые акты по предприятию в целом должны быть представлены в финансовый отдел Правления «Союзкино».

ПРАВЛЕНИЕ «СОЮЗКИНО» (Підпис) [М. Рютин]

ЗАВ[ЕДУЮЩИЙ] ФИНОТДЕЛОМ (Підпис)

ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 199, арк. 700–700 зв.
Машинопис. Оригінал.

***

**3 протоколу засідання
Правління Всесоюзного кінофотооб'єднання «Союзкіно»
28 червня 1930 р., м. Москва**

4. СЛУШАЛИ: Утверждение устава [треста] «Украинфильм» (т. Дорогокупец).

4. ПОСТАНОВИЛИ: а) Утвердить устав с внесенными поправками.

б) Окончательное редактирование устава поручить т. Дорогокупцу и представить на утверждение т. Рютина.

Пп Председатель [Правления] – Рютин

Члены Правления – Шведчиков, Алмазов, Сутырин, Козак, Гринфельд

Верно: (Підпис)

ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 199, арк. 721.
Типографський примірник. Копія.

***

РОМАН РОСЛЯК. «ВІДДАТИ НАКАЗ ПРО ПРИПИНЕННЯ САМОСТІЙНОГО ІСНУВАННЯ ВУФКУ...»

Постанова № 150 Ради Праці й Оборони СРСР «Про зміну постанови РПО від 11.05.1930 р. «Основні положення статуту Загальносоюзного об'єднання кінофотопромисловості»³»

11 серпня 1930 р., м. Москва

Копія

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 150
СОВЕТА ТРУДА И ОБОРОНЫ**

11 августа 1930

г. Москва, Кремль

Об изменении постановления СТО от 11/V-30 г. «Об основных положениях устава Общесоюзного объединения кинопромышленности»⁴

Совет Труда и Оборона п о с т а н о в л я е т:

Изложить ст. 3 постановления СТО от 11/V-30 г. (пр. №22/475 п.15-пр.) «Об основных положениях устава Общесоюзного объединения кинопромышленности» в следующей редакции:

«3. За кинотрестами общесоюзного значения на территории УССР и ЗСФСР, кроме функций по прокату и эксплуатации кинофильм, сохранить производственные функции. Подчинить кинотресту на территории УССР Киевскую и Одесскую кинофабрики».

Зам. председателя

Совета Труда и Оборона – Рудзутак

Зам. управделами

Совета Народных Комиссаров Союза ССР и СТО – Мирошников

Верно:

Копія верна: (Підпис)

*ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 174, арк. 433.
Машинопис. Копія з копії.*

***

Лист керівництва ВУФКУ до юридичного відділу Всесоюзного державного кінофотооб'єднання «Союзкіно» про здійснення необхідних процедур для затвердження нового статуту

7 жовтня 1930 р., м. Київ

**ПРАВЛЕНИЮ «СОЮЗКИНО»
Юридический отдел**

Москва

Еще в июле с. г. нами был возвращен для оформления в надлежащих инстанциях и затем публикации во втором отделении «Собрания законов союзного Правительства»⁵ согласованный проект устава треста общесоюзного значения «Украинфильм».

До настоящего времени таковой в «Собрании законов» не опубликован, и нам даже неизвестно, проведено ли его утверждение в надлежащем порядке.

Отсутствие регламентированного в законодательном порядке устава треста создает ряд крайне нежелательных положений.

В силу изложенного просим ускорить прохождение оформляющих утверждение устава инстанций, после чего принять меры к публикации его в «Собрании законов».

О последующем просим, по возможности, незамедлительно поставить нас в известность.

*ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 199, арк. 547.
Машинопис. Копія.*

АРХІВИ

***

**Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету
і Ради Народних Комісарів УСРР «Про скасування устави⁶
про Всеукраїнську фотокіноуправу і статуту цієї управи»
1 листопада 1930 р., м. Харків**

**ПОСТАНОВА
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ
І РАДИ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ УСРР
Про скасування устави про Всеукраїнську фотокіноуправу і статуту цієї управи**

Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет і Рада Народних Комісарів УСРР
п о с т а н о в и л и:

Постанови ВУЦВК і РНК УСРР з 30 липня 1924 р. «Положення про Всеукраїнське фотокінокерування» (Зб[ірник] уз[аконень] УСРР, 1924 р., №19, арт.169) і з 10 червня 1925 р. «Про зміну й доповнення Положення про Всеукраїнське фотокіноуправління» (Зб[ірник] уз[аконень] УСРР, 1925 р., № 32, арт. 251) та постанову Української Економічної Народи з 2 травня 1925 р. «Про затвердження статуту ВУФКУ» (Зб[ірник] уз[аконень] УСРР, 1925 р., відд. 2, № 14–15, арт. 34) скасувати.

Харків, 1 листопада 1930 р.

Голова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Г. Петровський
Заст[упник] голови Ради Народних Комісарів УСРР В. Порайко
Заст[упник] секретаря Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету
К. Горлинський

*Збірник законів та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України. –
Х., 1930. – Відділ перший. – Ч. 26 [31 груд.]. – Арк. 242.*

***

**Статут Державного українського тресту кінопромисловості
«Українфільм»**

9 листопада 1930 р.

Постанова засідання
Президії ВРНГ СРСР
№ 1575

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заст[упник] голови ВРНГ СРСР
С. ЛОБОВ
9/XI-30 р.

**СТАТУТ
ДЕРЖАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО ТРЕСТУ КІНОПРОМИСЛОВОСТІ
«УКРАЇНФІЛЬМ»**

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

§1. Державний промисловий трест загальносоюзного значіння під назвою «Державний український трест кінопромисловості “Українфільм”» засновується на основі Положення про держ[авні] пром[ислові] трести від 29/VI-1927 р. (Зібр[ання] зак[онів] Союзу РСР, 1927 р., № 39, ст. 392) і постанов Ради Праці та Оборони [СРСР] від 11/V і 2/IX 1930 р. для виробництва фільмів, їх прокату, організації й експлуатації кіномережі.

Трест перебуває у віданні ВРНГ СРСР і входить у склад Державного всесоюзного кінофотооб'єднання «СОЮЗКІНО».

РОМАН РОСЛЯК. «ВІДДАТИ НАКАЗ ПРО ПРИПИНЕННЯ САМОСТІЙНОГО ІСНУВАННЯ ВУФКУ...»

УВАГА: Керівництво художньо-ідеологічної роботи тресту здійснює Управа «Союзкіна» й Народній комісаріат освіти УСРР.

§2. Щоб здійснити зазначену в §1 мету, на трест покладається обов'язки:

1) організувати й технічно керувати виробництвом, переводити заходи реконструкції, раціоналізації й спеціалізації виробництва;

2) забезпечувати своєчасне використання від підприємств тресту досягнень науково-технічних інститутів, лябораторій та інших дослідницьких організацій;

3) організувати обмін технічним досвідом поміж підприємствами тресту;

4) своєчасно ознайомлювати підприємства тресту з досягненнями технічної думки на закордонних підприємствах і вживати заходів, щоб використовувати їх на підприємствах тресту;

5) притягати наукові й художні сили для наукового й художнього оброблення кіносценаріїв й кіносюжетів;

6) організувати кіносценарні конкурси й призначати премії за кращі сценарії;

7) організувати редакційні колегії, експедиції для вивчення кіновиробництв, влаштувати кіновиставки, кіностудії і т. ін.;

8) підготовлювати й виховувати потрібні кадри, організуючи для цієї мети встановленим порядком учбові заклади, курси й подібне, вести облік і розподіл кадрів поміж підприємствами тресту;

9) забезпечувати підприємства тресту об'єктами матеріального й технічного постачання, що не ввійшли до пляну «Союзкіна» на постачання їх;

10) здійснювати спеціальні завдання й заходи, щоб використовувати кінематографію для політичного й культурного виховання трудящих мас Української СРР і розвитку справи національної культури.

§3. До складу тресту належать зазначені в особливому спискові кіновиробничі, кінопрокатні й кіновидовищні підприємства.

§4. Трест є самостійна господарча одиниця і діє на основах господарчого розрахунку відповідно до плянових завдань «Союзкіна». З дня реєстрації трест набуває прав юридичної особи.

§5. Трест може провадити на території СРСР всі операції, потрібні, щоб здійснити мету, зазначену в §1 цього статуту.

§6. По всіх своїх зобов'язаннях трест відповідає тільки тим своїм майном, що на нього, за чинним законом, можна направляти стягання.

Держава за борги тресту не відповідає. Трест не відповідає за борги держави.

§7. Збут продукції тресту провадить «Союзкіно» або з його доручення безпосередньо трест.

§8. Занаряджування продукції тресту на користь державних органів припустиме в порядку чинних до цього правил.

§9. В усіх випадках, що їх не передбачає цей статут, трест діє на основі Положення про державні промислові трести від 29/VI-1927 р.

§10. Трест має печатку з відбитком своєї назви.

II. СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ ТРЕСТУ

§11. Статутний капітал тресту визначається в порядку примітки 1 до ст. 10 Положення про держ[авні] пром[ислові] трести від 29/VI-1927 р. в сумі восьми мільйонів крб (8000000 крб).

УВАГА: Приділені для тресту земельні ділянки до статутного капіталу тресту не входять.

III. УПРАВА ТРЕСТУ, ЇЇ ПРАВА Й ОБОВ'ЯЗКИ

§12. Для керування тресту «Союзкіно» призначає Управу в складі від трьох до п'яти осіб, включно з головою Управи та його заступником.

АРХІВИ

Щоб заступати членів Управи на термін їх повноважень, призначається в тому ж порядку двох кандидатів на членів Управи.

Кандидати заступають, за постановою Управи, членів Управи, якщо ті тимчасово відсутні.

Винагороду голові Управи, його заступникові, членам Управи й кандидатам призначає «Союзкіно».

§13. Управа тресту міститься в м. Києві.

§14. Управа на підставі цього статуту й у межах чинних законів, під загальним керівництвом «Союзкіна», провадить самостійно всю оперативну роботу й адміністративну роботу тресту, керує його справами, маєтком і капіталами, що є в його віданні, і чинить всі угоди й операції, що входять в обсяг відання тресту.

§15. До відання Управи тресту зокрема належить:

1) затверджувати положення про керівництво в виробничих підприємствах, що входять до складу тресту, на основі типового положення про виробничі підприємства, що його затвердила ВРНГ СРСР; давати інструкції, директиви і вказівки органам тресту в центрі й на місцях про порядок, напрямок і обсяг їх роботи; визначати їх права та обов'язки;

2) складати й подавати «Союзкіну» для дальшого контролю виробничо-фінансові пляни, складати й подавати «Союзкіну» на затвердження річні пляни капітального будівництва і, в установлених випадках, технічні проєкти промислового будівництва; здійснювати в належних випадках капітальне будівництво за затвердженими від «Союзкіна» плянами;

3) керувати діяльністю всіх підприємств, що входять до складу тресту;

4) керувати й експлуатувати безпосередньо та здаючи в оренду кіномережу, що належить трестові, проводити встановлені від «Союзкіна» заходи регулювання вхідних цін на кіносеанси;

5) приймати й звільняти робітників і службовців, складати колективні договори та індивідуальні трудові угоди й подавати на затвердження «Союзкіну» подання про призначення або звільнення головного бухгалтера тресту;

6) вести звітність за встановленою системою; складати й подавати на затвердження «Союзкіну» періодичні відчити й баланси;

7) набувати будівлі, спорудження й устаткування; відчужувати з дозволу «Союзкіна» будівлі, споруди й устаткування в усіх інших випадках; набувати й відчужувати з дозволу «Союзкіна» права забудови; відчужувати старі й непридатні будівлі, споруди й устаткування;

8) брати й здавати в оренду, додержуючи встановлених правил, приміщення, склепи, виробничі й допоміжні підприємства та їх устаткування;

9) страхувати майно тресту;

10) складати всякі, потрібні для здійснення діяльності тресту, акти й договори, видавати довіреності;

11) відкривати за встановленим порядком відділи, контори, представництва, агентства і т. ін.;

12) брати участь, з дозволу «Союзкіна», в товариствах, що не мають на меті прибутків, оскільки їх завдання відповідають меті й завданням тресту;

13) позивати й відповідати на суді, а також мати представництво по всіх адміністративних установах в особі голови або його заступника, або, за постановою Управи, в особі члена Управи, не видаючи їм на це особливої довіреності, або через повірених, що їх уповноважується на те довіреністю.

§16. Щоб ухвала Управи була законна, на засіданнях її має бути присутня більшість членів, включно з головою або його заступником. Ухвали Управи визначає проста більшість голосів. Якщо голоси розподіляються на рівні частини, то голос того, хто головує, має перевагу. Ухвали Управи одразу набувають чинності.

РОМАН РОСЛЯК. «ВІДДАТИ НАКАЗ ПРО ПРИПИНЕННЯ САМОСТІЙНОГО ІСНУВАННЯ ВУФКУ...»

УВАГА: Якщо виникне незгода між головою і більшістю Управи, голова має право за своєю відповідальністю проводити в життя свою ухвалу, негайно подавши до відому «Союзкіна» про суть непогодження і про вжиті заходи.

§17. Розподіл обов'язків поміж членів Управи переводиться за ухвалою Управи.

§18. Про засідання Управи ведеться протоколи. Підписує протокол той, хто головує, й секретар Управи.

Порядок підписування вихідних паперів тресту встановлює Управа. Усякі угоди, а також і доручення, підписує голова Управи або його заступник.

Управа може своєю ухвалою уповноважувати на підпис зазначених документів члена Управи, не видаючи йому на це особливого доручення.

Документи матеріально-майнові, розрахункові й грошові стверджує головний бухгалтер тресту. Річні звіти й баланси підписує голова Управи, всі присутні члени Управи й стверджує головний бухгалтер тресту.

§19. Голова, його заступник, члени Управи тресту й кандидати на їх повинні вживати всіх заходів до здійснення мети, зазначеної в цьому статуті, виявляючи при цьому належне піклування й обачність, і несуть дисциплінарну, карну й цивільну відповідальність, так за цілість довіреного їм майна, як і за господарче ведення справ, згідно з чинними законами.

IV. КЕРУВАННЯ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ, ЩО ВХОДЯТЬ ДО СКЛАДУ ТРЕСТУ

§20. Безпосереднє керування окремих виробничих підприємств, що входять до складу тресту, здійснюють директори (завідувачі). Їх призначає й звільняє Управа тресту, і вони діють за її довіреністю на основі єдиначальності, згідно з особливими положеннями про керівництво даного підприємства, що його затверджує Управа тресту.

V. СПЕЦІЯЛЬНІ КАПІТАЛИ ТРЕСТУ Й ПРИБУТКИ

§21. Крім статутного капіталу утворюється:

- а) амортизаційний капітал,
- б) капітал поширення підприємств і
- в) фонд поліпшення побуту робітників і службовців.

§22. Амортизація майна тресту, визначення розміру прибутків та збитків, а також витрачання спеціальних капіталів переводиться з додержанням встановлених на це правил.

VI. ЗВІТНІСТЬ ТРЕСТУ, РЕВІЗІЯ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

§23. Щороку, в терміни, призначені від «Союзкіна», але не пізніше трьох місяців після закінчення операційного року, що його вираховується з 1 січня по 31 грудня, Управа тресту подає «Союзкіну» на розгляд і затвердження складений за встановленими правилами звіт і баланс за минулий операційний рік.

§24. Ревізію діяльності тресту здійснюють відповідні органи ВРНГ СРСР. Управа тресту повинна подавати ревізувальним органам для огляду всі документи, справи й листування і всяко сприяти їм під час ревізії й обслідування діяльності тресту.

§25. За винятком випадків, що їх точно зазначено в чинних законах, інші органи влади, крім відповідних органів ВРНГ СРСР, можуть, в межах своєї компетенції, давати Управі тресту вказівки й вимагати від неї звіти і відомості тільки через «Союзкіно».

VII. ЗМІНА СТАТУТУ ТРЕСТУ

§26. Збільшення або зменшення розміру статутного капіталу або інші зміни в цьому статуті проходять за постановою ВРНГ СРСР.

АРХІВИ

VIII. ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТРЕСТУ

§27. Трест припиняє свою діяльність за встановленим за законом порядком.

*ЦДАВО України, ф. 1, оп. 6, од. зб. 1114, арк. 3–5 зв.
Типографський примірник. Копія.*

***

**Витяг з наказу № 100 голови Правління українського кіновідомства
про зміну його назви з ВУФКУ на «Українфільм»
не раніше 9 листопада 1930 р. ⁷, м. Київ**

ВИТЯГ З НАКАЗУ Ч. 100

У зв'язку з затвердженням уставу н[ашого] тресту постановою ВРНГ СРСР від 9/XI-ц. р. ч. 1575 з цього числа Всеукраїнське фотокіноуправління – ВУФКУ – змінює свою назву на **ДЕРЖАВНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ТРЕСТ КІНОПРОМИСЛОВОСТІ «УКРАЇНФІЛЬМ»**, а тому пропонується всім н[ашим] підприємствам, відділам, учбовим закладам і торговельним установам негайно змінити свої штампи й печатки за таким зразком:

ВРНГ СРСР
Державний український трест
кінопромисловости
«УКРАЇНФІЛЬМ»

На печатках повинна бути тільки назва тресту й його підприємства без державного гербу. Новий статут тресту при цьому надсилається ⁸.

ОРИГІНАЛ ЗА НАЛЕЖНИМИ ПІДПИСАМИ

З оригіналом однаково.

*ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 205, арк. 727.
Машинопис. Копія.*

***

**Витяг з протоколу № 80/472 засідання Президії Всеукраїнського
Центрального Виконавчого Комітету
25 листопада 1930 р., м. Харків**

ОБГОВОРЮВАЛИ:	ПОСТАНОВИЛИ:
<p>5. Внесення РНК УСРР скасувати постанову про затвердження уставу про Всеукраїнське управління у справах кінематографії та фотографії. (Лист РНК УСРР з 20 листопада 1930 року №13258/11). (Доп. т. СКРИПНИК).</p>	<p>5. В зв'язку з тим, що ВУФКУ визнано за трест загальносоюзного значення, постанову свою з 15 січня 1930 року про затвердження уставу про Всеукраїнське управління у справах кінематографії та фотографії (протокол № 32/424, п. 11) скасувати. Визнати за потрібне точне визначення взаємин між «Українфільмом» та республіканськими органами, зокрема Народнім комісаріатом освіти УСРР. Доручити Раді Народніх Комісарів проробити це питання і порядком законодавчої ініціативи вдатися з відповідним внесенням до союзного Уряду.</p>

Оригінал за належним підписом

За оригіналом: референт Секретаріату Президії ВУЦВК

(Підпис) /НЕЩЕРЕТНИЙ/

*ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 174, арк. 111.
Машинопис. Засвідчена копія. Гербова печатка Секретаріату ВУЦВК.*

РОМАН РОСЛЯК. «ВІДДАТИ НАКАЗ ПРО ПРИПИНЕННЯ САМОСТІЙНОГО ІСНУВАННЯ ВУФКУ...»

Примітки

¹ Статут «Союзкіно» див.: ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 199, арк. 723–726.

² Наказ по ВРНГ СРСР № 1050 від 20 березня 1930 р. див.: ЦДАВО України, ф. 1238, оп. 1, од. зб. 199, арк. 701–705.

³ Так у тексті.

⁴ Так у тексті.

⁵ Мається на увазі «Собрание законов и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Союза Советских Социалистических Республик».

⁶ Тобто положення.

⁷ Датовано за датою затвердження статуту тресту «Українфільм».

⁸ В архівній справі відсутній.

доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_48/Gileya48/I19_doc.pdf/.

3. Луначарский А. В. Луначарский о кино. Статьи. Высказывания. Сценарии. Документы / сост. : А. М. Гак, Н. А. Глаголева. – М. : Искусство, 1965.

4. Марголит Е. Дело восьми. К истории одного документа / Евгений Марголит [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://seance.ru/n/43-44/perekrestok/zakaz/delo-vosmi-k-istorii-odnogo-dokumenta/>.

5. Про утворення загальносоюзного об'єднання кінофотопромисловості: Постанова Ради Народних Комісарів СРСР від 13 лютого 1930 р. // Збірник законів та наказів Робітничо-селянського уряду Союзу Радянських Соціалістичних Республік. – 1930. – Відділ перший. – № 15 [18 берез.]. – С. 298.

6. Росляк Р. Державна політика в галузі української кінематографії: формування управлінської вертикалі (друга половина 1920-х – кінець 1930-х рр.) / Роман Росляк // Пам'ять століть. Планета. – 2012. – № 1/2. – С. 95–104.

Джерела та література

1. Горячев Ю. И. История строительства советской кинематографии (1926–1932 гг.) / Ю. И. Горячев. – М., 1981.

2. Кузюк О. Управління українським кінематографом у 1930-х роках [Електронний ресурс]. – Режим

Скорочення

ЦДАВО України – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України

SUMMARY

The purpose of the article is to outline the premises of the Ukrainian cinematography development which was controlled by Federal Center and also put into use scientific materials and documents on the declared question.

In 1920s Ukrainian cinematography was rapidly developing. Ukrainian film production grew quantitatively and qualitatively. Specific share of Ukrainian films reached 40 % of all-Union. The export of Ukrainian films started. At this time Oleksandr Dovzhenko, Ivan Kavalieridze and other notable filmmakers started to work in cinematographic art and their masterpieces became known worldwide.

Such achievements of Ukrainian cinema were natural. New economic policy purposed to restore the national economy marked positively on this process.

All-Ukrainian Photo and Cinema Administration (VUFKU) was established in spring, 1922. The state granted the status of VUFKU as the organization working on the rights of economic calculation. Hereby VUFKU remained the state organization, but received some economic independence. VUFKU got the monopoly on production, service, demonstration, purchase and sale of the films. State monopoly assisted the economic freedom together with the revival and development of Ukrainian cinema.

An important factor that contributed to the development of Ukrainian cinema was its autonomous status. VUFKU was subordinated to the People's Commissariat of Education of Ukraine that made the choice of the optimal courses possible.

Autonomy of Ukrainian cinema did not satisfy the leaders of the Soviet Union. For example, People's Commissar of Education of Soviet Russia Anatoly Lunacharsky thought that cinematography management must be centralized.

Russian filmmakers Sergei Eisenstein, Grigori Kozintsev, Leonid Trauberg, Vsevolod Pudovkin, Abram Room and others were the adherents of the cinematography centralization. In

APXIBH

1928 they wrote a letter to the First All-Union Party Meeting and offered to create *authoritative body which plan the production of film industry*.

February 13, 1930 the Council of People's Commissars of the USSR decreed the enactment *On the Formation of All-Union Association of Film and Photo Industry*. According to the resolution All-Union Association of Film and Photo Industry was created. It was engaged in the production of film and photographic equipment, shooting, film service, etc. VUFKU was subordinated to the Union department, which soon became known as State All-Union Film and Photo Association *Soiuzkino*.

Work started with the development of a new Ukrainian film organization regulations. November 9, 1930 the statute of Ukrainian State Trust of Film Industry *Ukrainfilm* (replacing VUFKU) was confirmed.

Thus, Ukrainian cinematography was actually removed from the national culture, forced to work in All-union interests. Another era was characterized by the unceasing reduction of films production, deprivation of the charter of direct contacts with foreign film-organizations, monopoly of film service and also the abolishment of a great number of Ukrainian cinema masters because of the repressions.

Keywords: autonomy, VUFKU, Ukrainfilm, Soiuzkino.